

شوراهای اسلامی تحقق آرمان جمهوریت در نظام اسلامی

سید محمد موسوی کربلایی
کارشناس ارشد مدیریت

مقدمه

که نظارت مردم بر امور سیاسی کشورشان حقیقتی است انکارناپذیر و شوراهای یکی از ابزارهای کارآمد این نظارت است. روند مشارکت مردمی در ابعاد سیاسی اجتماعی و ... را بعد از پیروزی انقلاب اسلامی می توان به دو دوره تقسیم کرد.
دوره اول: از پیروزی انقلاب اسلامی تا پایان جنگ تحمیلی.
دوره دوم: از پایان جنگ تاکنون.

دوره اول:

در این دوره مردم در عالی ترین نوع مشارکت در تعیین سرنوشت کشور چه در انتخابات و ... و به ویژه در صحنه ها برای مقابله با دشمن خارجی حضور داشتند و همبستگی مردم و دولت در سطح بسیار بالایی بود حاکمیت ضمن پذیرش اصل تفکیک قوا مبتنی بر حضور گسترده اقشار مردمی بود. مسئولین به انجام دادن وظایف انقلابی خود مشغول بودند که دستاورد این دوره حفظ کیان میهن اسلامی از شر دشمن خارجی بود.

دوره دوم:

این دوره که با پایان یافتن جنگ تحمیلی شروع می شود با ضرورت توجه به توسعه اقتصادی، فرهنگی، سیاسی... ادامه می یابد که علم گرایی، پدید شدن فضای باز مطبوعات و ... و همچنین برگزاری اولین انتخابات شوراهای محلی شاخص آن می باشد. اکنون سه دوره انتخابات شورا با مشارکت مردمی شکل گرفته است.

آثار مثبت شوراها

- ۱- شوراهای به عنوان نهاد مردمی بر روی افراد جامعه هم از نظر ارزشی، هم نگرشی و هم واکنشی تأثیرات بسیار مثبت و خوبی بر جای می گذارد و عضویت فرد در این نهاد باعث می شود او از دنیای فردی نگرش ها و ارزش های خود فراتر رفته و از افق های جدید و بازتری به مسائل نگاه کند. آگاهی از حقوق سیاسی و وظایف مدنی از آثار مثبت فعالیت شوراهاست.
- ۲- فعالیت شوراهای باعث اجتماعی شدن افراد از طریق توجه به ارزش ها و رفتارها می شود از آثار اجتماعی شوراهای می توان به هماهنگی در نگرش ها اشاره کرد و این امر کمک فزاینده ای به ثبات اجتماعی می کند. از جهت کارکردی نیز شوراهای دولت می توانند کارایی دو جانبه یکدیگر را رونق بخشند.
- ۳- کاهش هزینه های دولتی، ایفای نقش نظارتی مشورتی، بهبود و نقد برنامه های ملی و شناسایی موانع، مشکلات و ناهنجاری ها از جمله پیامدهای مثبت همکاری دولت با نهاد مردمی شوراهاست.

پیدایش پدیده های اجتماعی در گرو فراهم آمدن دو دسته از شرایط ذهنی و عینی است در این میان مباحث نظری که از آنها به بعد ذهنی تعبیر می شود، به حکم عقل از تقدم برخوردارند. این تقدم زاینده محاسبه گری است، توسعه سیاسی به عنوان یک پدیده اجتماعی از این حکم کلی مستثنی نیست و تحقق آن برای کشورهای اسلامی در ابعاد مختلف به ویژه بعد سیاسی با تأکید بر دو رکن نظام یعنی اسلامیت و جمهوریت هم در بعد عینی در قالب ارائه الگوی تازه و متناسب با شرایط فرهنگی و اجتماعی و سیاسی کشور اقدامات بی نظیری در سطح جهان و برای جهانیان ارائه نموده است. انتخابات که یکی از شاخص ها و پارامترهای توسعه یافتگی سیاسی و دموکراسی در فرهنگ سیاسی جهان محسوب می شود از اولین دید ایده های ذهنی و اقدامات عینی رهبر کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری بوده که بعد از گذشت چند ماه از پیروزی انقلاب با برگزاری همه پرسی برای انتخاب نوع حکومت و نظام و حضور ملت ایران و رأی مثبت ۹۸/۲ درصد کلیه کسانی که حق رأی داشتند به جمهوری اسلامی عقیده و عمل ملت ایران در صحنه سیاسی - اجتماعی تجلی یافت. تأکید اصل ۶۲ قانون اساسی بر تشکیل مجلس شورای اسلامی اصول هفتم و یکصدم تا یکصد و ششم آن بر شوراهای به عنوان ارکان مشارکت مردم در جامعه اسلامی بروز واقعی آرمان انقلاب اسلامی در بعد سیاسی اجتماعی است.

مختصات انتخابات ۲۴ آذر

- ۱- چندقطبی بودن انتخابات
- ۲- هم پوشانی لیست های کاندیداها
- ۳- نقد درون گفتگویی
- ۴- تقویت رویکرد مذهبی در جریان انتخابات و کاندیداها
- ۵- جوان گرایی کاندیداها
- ۶- فرصت مجدد گروه ها و احزاب سیاسی
- ۷- گامی به سوی انتخابات آینده (مجلس هشتم و ریاست جمهوری دهم)

بحث شوراهای در ایران از حیث تاریخی به قبل از انقلاب اسلامی برمی گردد در اصول ۹۰ تا ۹۳ قانون اساسی مشروطیت، موضوع شوراهای محلی و انجمن های ایالتی و ولایتی مطرح است که در تاریخ ما نتیجه ای نمی دهد. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در قانون اساسی شورا به شکل گسترده ای مطرح می شود و امروز ما شاهد تجربه ۳ دوره اجرایی شدن آن هستیم. در مجموع باید اذعان کرد

۴- شوراهای با ارائه اطلاعات و داده‌های خود از جامعه که به دلیل در نظر گرفتن ملاحظات سیاسی در فرآیند جمع‌آوری، طبقه‌بندی و تحلیل اطلاعات و نیز ارتباط مستقیم با مسائل و مشکلات واقعی‌تر می‌نمایند، می‌توانند دولت و مراکز دولتی را در تدوین سیاست‌ها با هزینه کمتریاری نماید و تبادل تجارب و اطلاعات تخصصی شوراهای امکان سیاست‌گذاری را فراهم می‌کند.

۵- فعالیت شوراهای بر خلاف سازمان‌ها و مراکز سیاسی و قانونی که مقررات و فضای سازمانی بر آنها حاکم است بر نوعی هنجارهای عاطفی مشترک استوار است و می‌توان گفت حالت اشتراکی-ارتباطی دارند.

۶- تعامل و همکاری میان دولت و شوراهای به افزایش ثبات اجتماعی، گسترش امنیت می‌انجامد.

۷- تمرین اقدام جمعی برای افراد و آمادگی آنها برای وارد شدن به عرصه فعالیت‌های سیاسی از دیگر آثار مثبت شوراهای است.

اهداف تشکیل شوراهای

۱- تمرکززدایی در نظام اداری کشور

۲- مشارکت مردمی

۳- سپردن کار مردم به مردم

۴- تسریع در انجام امور

۵- کنترل و نظارت اجتماعی

۶- رفع تبعیضات

۷- تکمیل کار دستگاه‌های دولتی

۸- افزایش توان دولت و هدایت در برنامه‌های محلی

۹- آگاه‌سازی مردم در مسائل مختلف

۱۰- مشاوره به دولت و زیرمجموعه‌های دولت.

آسیب‌های شوراهای اسلامی

۱- فقدان فرهنگ کار جمعی و گروهی

فرهنگ عمومی جامعه ما با آن که از استعدادها و قابلیت‌های ویژه‌ای برخوردار است ولی از نقایص و کمبودهایی رنج می‌برد. از جمله کاستی‌های آن عدم وجود فرهنگ کار گروهی و جمعی است. عادات فردگرایانه و تک‌روی و خودمحوری بر بسیاری از کارهای گروهی سایه افکننده و آن را با مخاطره جدی مواجه ساخته است، غبار تک‌سواری هنوز بر بسیاری از رفتارها و فعالیت‌های ما سیطره دارد جامعه ما به خوبی مکانیسم همکاری و وفاق را نیاموخته و شیوه رسیدن از کثرت به وحدت را یاد نگرفته است. بروز اختلافات مناقشه‌آمیز در شوراهای گواه صادقی بر این مدعاست.

۲- سیاسی شدن شوراهای

شوراهای نهاد‌های مردمی فعال در حوزه‌ی غیرسیاسی جامعه‌اند و کارکرد آشکار آن امور اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی است (اصل یک صدم قانون اساسی). شوراهای حزب نیستند و نباید کارکرد پنهان سیاسی داشته باشند بلکه باید به توزیع قدرت پرداخته و از تمرکز قدرت در دست حاکمیت و دولت جلوگیری کنند، نفس تشکیل شوراهای چنین کاری است. ولی آنچه از اعضا و ترکیب شوراهای انتظار می‌رود امور غیرسیاسی است که در قانون اساسی هم بر آن تصریح شده است با این وجود در دو دوره گذشته شاهد حرکت‌های

سیاسی از شوراهای بوده ایم.

۳- مشکلات قانونی

قوانین موجود با نارسایی‌های غیرقابل انکار در خصوص شوراهای مواجه است (البته مجلس هفتم در حال بررسی و رفع این مشکلات است) مفاهیم سیاست‌گذاری، نظارت، مدیریت، دخالت و... چندان مشخص نیست. در قوانین می‌بایستی موارد فعالیت به خوبی تعریف شود و تعامل شوراهای با شهرداری‌ها دچار ابهام نشده و کاملاً تعریف شود.

۴- عدم نگرش تخصصی و علمی

علاوه بر آسیب‌های ذکر شده متخصص نبودن برخی از اعضای شوراهای منجر به ناکارآمدی این نهاد در بعضی از امور شده است. با این وجود آسیب‌ها و ناکارآمدی ناپیستی به نفی اصل شوراهای بینجامد.

شوراهای یعنی:

۱- تشکیل شوراهای محلی حقی از حقوق مردم است.

۲- شوراهای ابزاری برای زمینه‌های مشارکت مردم در امور اجتماعی است.

۳- شوراهای به قصد برآمدن نیازمندی‌های عمومی محلی تشکیل گردیده و به وسیله مردم سازمان می‌یابند.

۴- شوراهای محلی آشناترین نهادها به موقعیت و مقتضیات - توان‌مندی‌ها - نیازهای محلی است.

۵- این شوراهای در جهت بررسی و شناخت کمبودها و نارسایی‌ها و نیازمندی‌های گوناگون محلی از اشراف لازم برخوردارند.

۶- شوراهای یکی از شاخص‌های مهم و قابل توجه در توسعه سیاسی و اجتماعی کشور است.

۷- شکل‌گیری شوراهای تمرین دموکراسی برای عام مردم است.

۸- مشارکت در انتخاب شوراهای محلی بر احساس شخصیت و مسئولیت مردم افزوده و فضای گفتگو و تفاهم میان دولت و مردم را بیشتر فراهم می‌کند.

۹- شوراهای محلی مشارکت دادن مردم در اداره امور محله خود.

۱۰- شوراهای جایی است که مشارکت عام مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش به حکم قانون اساسی به رسمیت شناخته شده است (اصل سوم بند ۸).

۱۱- شوراهای محقق بند ۳/۷ از فصل سوم برنامه‌ریزی ریاست جمهوری است. (تنوع‌سازی و ظرفیت‌سازی اجتماعی با طراحی و بکارگیری نهادها و سازوکارهای اجتماعی برای حضور هر چه فراگیرتر و رسمی مردم و آزادسازی ظرفیت‌های حبس شده مردمی در عرصه‌هایی نظیر حفظ محیط زیست و مبارزه با مفاسد اجتماعی، امور خیریه و اوقاف).

۱۲- شوراهای محلی وظیفه دارند تا امور محلی را سامان دهند.

۱۳- شوراهای به راهکاری مناسب برای حل مسائل اجرایی محلی می‌پردازند.